

BRITTIÄÄN IMPERIUMI HUUMEKAUPPIAANA

PEKKA T. HEIKURA

Intiassa tuotettu oopiumi oli brittiläisen imperiumin tärkein vientituote Kiinaan 1800-luvulla. Oopiumikauppa oli Kiinassa pitkään aikaa laitonta eikä oopiumin viljelyssä ja viennissä monopoliasemaa pitänyt Englannin Itä-Intian kauppakomppania ollut siinä virallisesti mukana. Kauppakomppania siirsi lisensseillä oopiumin rahtaamisen ja myynnin salakuljettajille. Imperiumin emämaan, Englannin, Kiinaan tarjoamat teollisuustuotteet, puuvilla- ja villakankaat, kävivät Kiinassa heikosti kaupaksi. Sen sijaan kiinalaisilla tuotteilla, teellä ja silkillä, oli kysyntää Englannissa. Englannin kauppa Kiinan kanssa oli näin alijäämäistä. Ratkaisuksi kaupan epätasapainoon muodostui intialainen oopiumi, jota rahdattiin Kiinan kasvaville oopiumimarkkinoille yhä enenevässä määrin ja jonka kiinalaiset maksoivat hopealla.

Intian oopiumituotanto vietiin lähes kokonaan Kiinaan. Oopiumista saaduilla tuloilla pystyttiin ostamaan ennen kaikkea teetä, jolla oli suuret markkinat Englannissa. Oopiumituloilla pidettiin yllä myös laajenevaa brittihallintoa Intiassa. Sen sijaan Kiinassa oopiumikauppa vaurioitti vakavasti maan taloutta ja aiheutti niin sanotun hopeakriisin.

Oopiumista käytiin Britannian ja Kiinan välillä kaksi sotaa vuosina 1839–42 ja 1856–60. Kiina hävisi molemmat sodat sekä taipui lopulta laillistamaan oopiumin ja avaamaan satamiaan länsimaisille kauppiaille. Kiinalaisten oma oopiumin tuotanto syrjäytti 1800-luvun lopulla Britannian Intiasta tarjoaman tuonnin.

Oopiumin polttaminen alkaa Kiinassa

Kun britit alkoivat laivata oopiumia Kiinaan, se ei ollut siellä mikään uutuuus. Vaikka on vaikea sanoa täsmällisesti, milloin oopiumi on tullut Kiinaan, oopiumiunikkaa viljeltiin Kiinassa ainakin jo Tang-dynastian aikana (618–906). 1100-luvulla kiinalaiset lääketieteelliset tekstit luettelivat monia oopiumiunikon kukinnon kotahedelmistä saatavan tahmean (alkaloideja sisältävän) maitiaisnesteen käyttökohteita. Sitä käytettiin mm. yskän hillitsemiseen ja suolistovaivojen hoitamiseen. Oopiumin myrkyllisyys myös havaittiin.

Vuosisatojen kuluessa oopiumiunikon viljely levisi ja siitä valmistetun oopiumin lääkinälliset käyttökohteet laajenivat. 1400-luvulla esiintyvä ensimmäisen kerran oopiumihuumetta tarkoittava sana *yapian* kiinankielessä. Ming-dynastian (1368–1644) aikana sekä sitä seuraavan Qing-dynastian (1644–1912) alkuaikoina oopiumia verotettiin laillisena lääketieteellisenä tuotteena (Platt 2018, 211).

Kohtalokas muutos tapahtui, kun huomattiin, että maitiaisnesteestä kuivattua oopiumijauhetta voitiin sekoittaa tupakkaan ja polttaa piipulla. Tällöin oopiumista saatiin paremmin irti huumaavia vaikutuksia (hyvänolon tunnetta) kuin pelkästään syömällä sitä. Tapa polttaa oopiumia alkoi 1600-luvulla Jaavan saarella, josta hollantilaiset toivat sen Taiwanille. Sieltä polttaminen levisi kauppiaiden mukana Kiinan rannikkomaakuntiin.

Vuonna 1729 oopiumin polttaminen oli Kiinassa ilmeisesti jo yleistä. Tällöin keisari

Yongzheng (1722–35) julkaisi ediktin, jossa oopiumin käyttö, myyminen ja kuljettaminen kiellettiin. Kielto jäi ilmeisesti pääasiassa symboliseksi, eikä Yongzhengin tiedetä asettaneen muita kieltoja hallitusaikanaan. Niitä ei asettanut myöskään hänen seuraajansa Qianglong pitkänä hallitusaikanaan (1735–96). 1800-luvun alkuun saakka ei tunneta yhtään oopiumioikeudenkäyntiä koko Kiinan alueelta.

Vasta 1810-luvulla keisari Jiaqing (1796–1820) ryhtyi uudelleen vastustamaan tarmokkaammin oopiumin polttoa. Vaikka oopiumi oli vielä tällöin yhä kallis ja suhteellisen harvinainen huume, johon vain varakkailla oli varaa, sen polttaminen oli levinnyt ainoastaan ulkomaalaisille sallitusta kauppasatamasta, Kantonista, ja muista idän suurista kaupungeista pohjoiseen aina Jiaqingin hoviin saakka. Hovin eunukit olivat alkaneet sitä polttaa. Oopiumin polttaminen levisi myös keisarin vartijoiden ja hallituksen virkamiesten keskuudessa. Oopiumi oli tulossa sosiaalisesti hyväksytyksi.

Keisari Daoguangin aloittaessa valtakautensa vuonna 1820, maahan tuotiin lähes 5 000 arkullista (arkku, *chest*, painoi 133 naulaa; naula = 454 g) oopiumia vuodessa (Platt 2018, 187). Stephen Plattin mukaan piintyneitä polttajia (addikteja) olisi tuolloin ollut 40 000 ja kevyempiä päivittäisiä käyttäjiä noin 100 000 henkilöä. Kiinan väkilukuun (300–400 miljoonaa) nähden polttajia ei vielä tässä vaiheessa ollut paljon. Oopiumin polttaminen oli tällöin täysin hyväksyttyä väestön ylemmissä piireissä (Platt 2018, 213).

Britannian siirtomaa Intia oopiumin tuottajana

Brittiläinen Intia tuotti lähes kaiken Kiinaan tuodun oopiumin 1700-luvun lopulla ja 1800-luvulla. Turkikilaista ja myöhemmin persialaista oopiumia pidettiin laadultaan huonompana ja myytiin Kiinassa vain vähäisiä määriä. Kumpikaan ei muodostanut intialaiselle oopiumille todellista vaihtoehtoa (Wong 1998, 401). Rikkaat statuksestaan kiinni pitävät kiinalaiset käyttäjät pitivät hienompana polttaa brittiläisestä Intiasta tuotua, länsimaalaiseksi miellettyä oopiumia kuin muualta tuotua huumetta (Platt 2018, 215). Kiinalainen oopiumi muodosti uhkan intialaiselle tuontioopiumille vasta oopiumin laillistamisen (1858/1860) jälkeen.

Oopiumiunikon viljely Intiassa oli vähäistä ennen Britannian siirtomaahallintoa ja rajoittui ilmeisesti vain Bengalín Patnaan ja sen lähialueille. Binay Chaudhurin mukaan sen jälkeen, kun brittien siirtomaahallinto alkoi Bengalín valloituksella vuonna 1757, oopiumiunikon viljely ja oopiumin tuotanto kasvoivat rajusti nousten vuoden 1789 noin 4 000 arkusta 48 000–50 000 arkuun 1860-luvulla. Tuotannon kasvusta suuri osa tapahtui vuoden 1830 jälkeen (Chaudhuri 1983, 315; Wong 1998, 390). Plattin mukaan Intian oopiumin vienti, joka suuntautui pääasiassa Kiinaan, oli 40 000 arkkua vuonna 1846, 50 000 vuonna 1849 ja järsyttävät 70 000 vuonna 1855 (Platt 2018, 424).

Englannin Itä-Intian kauppakomppanialla (*The East India Company*) oli monopoli sekä oopiumin tuotannossa Intiassa että sen viennissä Kiinaan. Kauppakomppania pyrki myös tiukasti pitämään monopolistaan kiinni. Monopoli oopiumin viennissä Kiinaan säilyi komppanialla aina vuoteen 1834 saakka, jolloin se lakkautettiin vapaakaupan kannattajien painostuksesta.

Virallisesti komppania ei ollut mukana oopiumikaupassa Kiinassa lainkaan. Se pyrki säilyttämään julkisivunsa puhtaana eikä kuljettanut oopiumia omilla aluksillaan vaan siirsi lisenssien avulla oopiumin salakuljetuksen Intiasta Kiinaan yksityisille kauppa-aluksille. Kauppiaiden oopiumista maksuna saama hopea päättyi kuitenkin kauppakomppanian haltuun, kun kauppiaat vaihtoivat sen Kantonissa kauppakomppanian vekseleihin, jotka voitiin vaihtaa sitten puolestaan Lontoossa tai Kalkutassa rahaksi.

Sen jälkeen, kun keskisen Intian riippumattomien ruhtinaskuntien alueilla ryhdyttiin myös viljelemään oopiumiunikkoa ja viemään siitä tuotettua niin sanottua Malwa-ooiumia Kiinaan, Itä-Intian kauppakomppania perusti vuonna 1823 *The Malwa Opium Agency*, joka keräsi oopiumin viejiltä maksuja Bombayssa (Mumbai). Bombay oli brittien aluetta ja vienti ulkomaille tapahtui sen kautta (Wong 1998, 390; Chaudhuri 1983, 313).

Oopiumista saadut tulot olivat suurimman osan 1800-lukua toiseksi suurin siirtomaahallinnon tulonlähde Intiassa. Vain maavero tuotti enemmän. Toisen oopiumisodan (1856–60) aikana oopiumitulo oli noussut lähes 22 prosenttiin koko brittiläisen Intian kokonaistuloista (Wong 1998,

429; Bauer 2019).

Oopiumin tuottaminen Intiassa oli matalan riskin ja korkean tuoton investointi. Tuottavuus oli suurta, koska hedelmällisin maa Bengalissa oli varattu oopiumiunikon viljelyyn. Työvoima oli halpaa. Talonpoikia (*ryots*) vaadittiin luovuttamaan kauppakomppanialle koko sato ennalta tehdyn sopimuksen mukaisesti kiinteään hintaan. Sopimuksen tehnyt mutta viljelyn laiminlyönyt talonpoika maksoi rangaistusmaksua kolminkertaisesti sen summan, jonka oli nostonut etukäteen (Wong 1998, 394).

Aivan äskettäin oopiumiunikon viljelyä 1800-luvun Intiassa tutkinut Rolf Bauer on korostanut sen sortavaa ja riistäväää luonnetta. Oopiumia viljeli enimmillään 1,3 miljoonaa talonpoikaa, joita valvoi siirtomaahallinnon 2 500 virkamiestä. Yhteensä oopiumin viljelyn vaikutukset koskivat kymmentä miljoonaa ihmistä Intiassa. Talonpojat houkuteltiin oopiumin viljelyyn tarjoamalla korottomia etukäteismaksuja. Talonpojat kustansivat itse vuokran maasta, lannoituksen, kastelun ja työvoiman palkkaamisen. Näistä kertyvät kulut olivat suuremmat kuin talonpoikien raaka-ooiumin myynnistä saamat tulot. Toisin sanoen oopiumista saatu hinta ei edes kattanut oopiumin kasvatukseen käytettyjä kuluja. Talonpojat olivat sopimusvelvoitteiden verkoston kautta ansassa, josta heidän oli vaikea paeta (Bauer 2019).

Bengalissa tuotettu oopiumi, niin sanottu Patna-ooiumi, huutokaupattiin Kalkutassa kaksi kertaa vuodessa. Kuljetusta nopeuttaneen höyrylaiva-liikenteen alettua vuonna 1848 Kiinaan, huutokauppoja alettiin pitää kuukausittain (Wong 1998, 401). Kiinaan vietynä oopiumista saatu nettovoitto oli vuoden 1832 tienoilla vähintään 14-kertainen oopiumin hankintahintaan Intiassa (Wong 1998, 394).

Ilman oopiumikaupasta saatuja voittoja brittiläiset kauppiaat eivät olisi pystyneet ostamaan teetä ja silkkiä Kiinasta. Tee oli 1800-luvun Englannissa päivittäinen nautintoaine ja välttämättömyys, jota ilman ei voitu olla. Historioitsija J.Y. Wongin laskelmien mukaan ilman oopiumituloilla maksettua ja maahan tuotua kiinalaista teetä Yhdistyneiden kuningaskuntien tullitulot olisivat toisen oopiumisodan vaiheilla

(1856–60) olleet jopa 21 prosenttia pienemmät. Keskimääräinen vuosittainen vajaus Yhdistyneiden kuningaskuntien kokonaistuloissa olisi ollut 8,68 %. (Wong 1998, 429).

Britannian hallitus rahoitti ja ylläpiti teetulleila laivastoaan. Vuosina 1835–57 teetulleilla rahoitettiin kaksi kolmasosaa laivaston kustannuksista (Kujala 2019, 83). Joinakin vuosina lähes koko laivaston kulut kyettiin kattamaan teetulleilla, joskus teetullien tuotto ylitti laivaston vaatimat kulut. Vuonna 1835 teetullit kattoivat Royal Navyn kuluista 93,66 prosenttia, seuraavana vuonna prosenttiluku oli 112,4 (Wong 1998, 350–352).

Historioitsija Wong on korostanut oopiumin merkittävyttä emämaa Englannin, Intian ja Kiinan välisessä kolmiokaupassa. Oopiumista saatu hopea piti yllä brittien hallintoa Intiassa. Intia pystyi ostamaan oopiumituloilla emämaan teollisia tuotteita (ennen muuta kankaita). Englannin kauppa Intian kanssa oli ylijäämäistä. Kiinan kanssa kauppa oli sen sijaan alijäämäistä. Englantilaiset tuotteet eivät menestyneet Kiinassa, mutta kiinalainen tee ja silkki kävivät kaupaksi Englannissa. Oopiumi oli tässä kolmiokaupassa kriittinen maksuväline (Wong 1998, 378). Britit pyrkivät tämän vuoksi tiukasti pitämään oopiumin viennistä kiinni ja jopa sotimaan sen vuoksi pakottaen Kiinan pitämään markkinansa avoimina huumeelle.

Kaupankäyntiä Kantonissa

Ennen ensimmäistä oopiumisotaa (1839–42) kauppaa Kiinan kanssa voitiin käydä ainoastaan yhdessä satamakaupungissa, Kantonissa. Muuten Kiina oli länsimaalaisille kauppiaille suljettu yhteiskunta. Platt on kuvannut havainnollisesti, miten oopiumikauppaa käytiin Kantonin edustalla vuoden 1830 tienoilla. Oopiumin välittämiseen osallistuneen yhdysvaltalaisen Robert Bennet Forbesin laiva oli ankkuroitu Lintinin saaren lounaiskulman edustalle. Laiva toimi vastaanottajana Intiasta tuleville oopiumilaivoille, eräänlaisena kelluvana tavaravarastona. Jätettyään lastinsa Forbesin huomaan, laivat jatkoivat tyhjinä Kantonin edustalla sijaitsevalle Whampoan ankkuripaikalle tarkastusta varten. Tietyissä rahanvaihtopaikassa laivojen kapteenit tai lastinvalvojat (*supercharges*) sopivat englantia puhuvien kiinalaisten tukkukauppiaiden kanssa

hinnasta. Kun hinnasta oli sovittu ja myyjät saaneet maksunsa hopeassa, kiinalaiset diilerit lähettivät omat miehensä hakemaan oopiumin Lintinin luona olevasta Forbesin laivasta.

Forbesin laivassaan säilyttämä oopiumi ei ollut hänen omaansa, Forbes toimi vain välimiehenä. Kaikki riskit laittomassa oopiumikaupassa olivat oopiumin laivaajilla ja kiinalaisilla salakuljettajilla, jotka veivät huumeen sisämaahan ja rannikkoa pitkin pohjoiseen vähittäismyyntiä varten. Kiinalaiset salakuljettajat huolehtivat myös kiinalaisten viranomaisten lahjonnasta, jotta tarkastuksia ei tehty Lintinin saaren lounaiskulmalla. Kiinalaiset sotalaivat, joiden ankkuripaikka oli Lintinin saaren koilliskulmalla, kiertelivät yleensä vain keräämässä lahjuksia kiinalaisilta salakuljettajilta ennen kuin palasivat takaisin ankkuripaikalleen.

Forbesin tehtävänä oli pysyä paikallaan ja pitää oopiumi turvassa. Forbes keräsi komissiopalkkiota jokaisesta säilyttämästään oopiumiarkusta ja sai vuosittain kokoon summan, joka vastaa nykyrahassa 800 000 dollaria (Platt 2018, 183).

Vaikka oopiumikauppa oli laitonta, hämmästyttävintä oli, että kauppa eurooppalaisten, intialaisten ja kiinalaisten kauppiaiden välillä sujui herrasmiesmäisissä ja luottamuksen merkeissä. Valitukset petoksista ja varkauksista olivat lähes olemattomia, samoin väkivalta (Platt 2018, 195).

Merkittävimpiä oopiumin rahtaaajia Intiasta Kiinaan oli Jardine, Matheson & Co, jonka perustajia olivat skotlantilaiset William Jardine ja James Matheson. Skotit ottivat vuonna 1828 haltuunsa erään Magniac & Co -yhtiön ja nimesivät sen vuonna 1832 uudelleen omien nimiensä mukaisesti (Platt 2018, 189). James Matheson teki Kiinan kauppallaan valtaisan omaisuuden ja kuoli vuonna 1868 Yhdistyneiden kuningaskuntien toiseksi suurimpana maanomistajana (Platt 2018, 412).

Vaikka moite oopiumikaupasta on kaatunut pääasiassa brittien harteille, myös yhdysvaltalaiset osallistuivat oopiumin vientiin Intiasta Kiinaan – brittien luvalla. Suurin yhdysvaltalainen konserni Kiinan kaupassa oli vuonna 1830 kahdesta yhtiöstä fuusioitu Russell & Co, joka jo vuoden sisällä perustamisestaan rahtasi viidesosan kaikesta Kiinaan tuodusta oopiumista ja muodosti vakavan kilpailijan brittiläisille laivaajille, kuten Jardine, Matheson & Co -yhtiölle.

Oopiumin käytön laajuus

Kiinan Kantoniin tuodun (pääasiassa intialaisen) oopiumin määrä nelinkertaistui vuoteen 1831 mennessä ja nousi 18 936 arkkuun. Tämä määrä tyydytti 150 000 addiktin oopiumitarpeen. Mainittu arkkumäärä ei sisällä paljon pienempää mutta silti merkityksellistä Kiinan omaa oopiumituotantoa (Platt 2018, 188). Huippunsa oopiumin tuonti saavutti vuosisadan puolivälin jälkeen. Vuonna 1855 tuonti oli jopa 70 000 arkkua (Platt 2018, 424). Oopiumiriippuvaisia addikteja on Kiinassa ollut tällöin tämän oopiumimäärän perusteella arvioituna ehkä likemmäs miljoona ja kevyempiä käyttäjiä pari miljoonaa.

Merkille pantavaa on, että itse Britanniassa oopiumin käyttö nautintotarkoituksessa oli vähäistä 1800-luvulla. Oopiumi oli täysin laillinen lääketuote 1800-luvun alun Isossa-Britanniassa (kuten myös Yhdysvalloissakin), ja se oli vapaasti myynnissä eri kaupoissa. Maahan tuotu oopiumi oli peräisin Turkista (Platt 2018, 196–197).

Mielihyvän tuottajana oopiumin käyttö oli Englannissa kuitenkin suhteellisen harvinaista. Lehtimies Thomas De Quincey (1785–1859) ja runoilija Samuel Taylor Coleridge (1772–1834) olivat tunnetuimmat addiktit 1800-luvun alun Englannissa. Quincey ja Coleridge ottivat oopiumiannoksensa syömällä, eivät polttamalla (Hämeen-Anttila 2014, 62–69; Platt 2018, 196–199).

Kiinan hopeakriisi

Britit ja yhdysvaltalaiset kauppiat maksoivat aluksi Kiinasta ostamansa teen ja silkin hopealla. Kiinaan näin päätynyt hopea oli peräisin Latinalaisesta Amerikasta. Plattin mukaan enimmänsä osan hopeasta Kiinan kauppaan toimittivat yhdysvaltalaiset kauppiat, jotka myivät tavaraa Latinalaisessa Amerikassa hopeaa saadakseen. Vuosina 1805–34 jopa kolmasosa Meksikossa tuotetusta hopeasta päätyi yhdysvaltalaisen tuomana lopulta Kiinaan (Platt 2018, 47, 192, 289).

Hopeavirtaus Latinalaisesta Amerikasta alkoi kangerrella Etelä- ja Keski-Amerikassa tapahtuneiden kansallisten vallankumousten seurauksena 1810-luvulla. Kaivoksia suljettiin. Maailman hopean tuotanto lähes puolittui. Yhdysvaltojen hallituksen rahapolitiikassa tapahtui lisäksi

vuonna 1834 muutos, joka teki hopean kalliimmaksi yhdysvaltaisille kauppiaille ja jonka seurauksena he siirtyivät käyttämään Kiinan kauppassaan vekseleitä (*bills of exchange*; Platt 2018, 289–290).

Oopiumin tuonnin kasvu Kiinaan sattui samaan aikaan hopeavirtauksen heikkenemisen kanssa. Britit pystyivät kääntämään hopeavirran pois päin Kiinasta rahtaamalla yhä eneneviä määriä oopiumia Kiinaan. Oopiumi maksettiin ulkomaisille kauppiaille hopeassa, vaikka sen vienti Kiinasta oli kiellettyä. Yhtäkkiä Kiina, joka oli ollut maailman suurin hopean tuojia, oli tuon arvokkaan metallin viejä.

Kiina ajautui hopeakriisiin. Verot oli perinteisesti arvioitu ja maksettu hopeana. Kuitenkin maaseudun asukkaat käyttivät kuparirahaa paikallisessa maksuliikenteessä, markkinatoreilla ja palkkojen maksamisessa. Kriisi syntyi, kun hopean arvo alkoi nousta jyrkästi ja vaihtosuhte hopean ja kuparirahan välillä järkkäsi. Ihanteellinen vaihtosuhte 1700-luvulla oli ollut 1 000 kuparirahaa yhdestä hopeataelista (painoyksikkö *tael* oli suuruudeltaan 32–39 g). 1830-luvulla yleinen vaihtosuhte oli 1 600 kuparirahaa yhdestä taelista; jotkut yksittäiset veronkerääjät vaativat taelista jopa 2 000 kuparirahaa. Talonpoikien verotaakka kasvoi 40 prosenttia. Heidän taloudellinen asemansa heikentyi dramaattisesti (Platt 2018, 287–288).

Kuparirahan arvon heikkeneminen oli tuhoisaa Kiinan väestölle. Se heikensi köyhien selviytymismahdollisuuksia ja johti veroprotesteihin. Vaikka keisari antoi satunnaisesti verohelpotuksia alueille, joita vaivasivat tulvat ja kuivuus, hallitus tarvitsi epätoivoisesti lähes jokaisen taelin, jonka se voi kerätä, ja niin verojen kanto jatkui (Platt 2018, 288).

Kiinan taloudellinen tilanne oli jo ennestään kriittinen valtaisan väestönkasvun vuoksi. Ennen muuta uusien hyvätuottoisten viljelylajikkeiden, perunan ja maissin, seurauksena Kiinan väestön määrä lisääntyi räjähdysmäisesti ja kolminkertaistui runsaassa sadassa vuodessa ja nousi yli 400 miljoonaan 1800-luvun puolimaissa. Selvää oli, että Kiinan perinteinen talousjärjestelmä ei kyennyt elättämään näin dramaattista väestönkasvua. Seurauksena oli kapinoita, jotka kuitenkin tukahdutettiin (Chang 2013, 39–40).

Vaikka talonpojat tuskin ymmärsivät tapahtuneen taustalla olleita tekijöitä, kiinalaisille

oppineille pohjimmainen syntipukki oli selvä: kaikki oli ulkomaakaupan syytä. Hopea katosi maasta ulkomaalaisten kauppiaiden taskuihin. Hopeasta oli tullut kallista, koska se oli käymässä niukaksi; niukkeneminen johtui ulkomaalaisten kauppiaiden, erityisesti oopiumikauppiaiden kanssa käydystä kaupasta (Platt 2018, 288).

Kiinalaisten oppineiden ja hallituksen viranhaltijoiden keskuudessa vakiintui 1830-luvun puolivälissä konsensus siitä, että taloudellinen kriisi johtui ensisijaisesti, jos ei kokonaan, laittomasta ulkomaalaisten oopiumikaupasta. Vaikka oopiumin polton moraaliset ja terveydelliset vaikutukset tunnustettiin, oopiumikaupan taloudelliset vaikutukset yleiselle järjestykselle saattoivat olla paljon uhkaavampia. Taloudellinen kurjuus voisi toimia polttoaineena kapinoille. Niinpä oopiumi- ja hopeakriisi muodostui kaikkein tärkeimmäksi ongelmaksi keisari Daoguangin (1820–50) hallitukselle. Jäljelle jäi vain kysymys siitä, kuinka ongelma ratkaistaisiin (Platt 2018, 290–291).

Oopiumin käytön vaikutukset

Kiinassa oopiumia kutsuttiin ”ulkomaiseksi huumeeksi” (*yangyao*), ja se liitettiin kiinteästi länsimaihin (Chang 2013, 43). Oopiumin polton tuhoiset vaikutukset terveyteen tunnettiin Kiinan johdossa varsin hyvin. Keskushallituksen korkea virkamies Xu Naiji kuvasi keisari Daoguangille vuonna 1836 lähettämässään muistiossa, kuinka riippuvuus oopiumiin syntyi jonkin aikaa kestäneen käytön jälkeen. Käyttäjät lopetti työnteon ja oli riippuvainen huumeesta selvityäkseen. Naiji pani merkille oopiumin fyysiset vaikutukset: heikko hengitys ja kuopalla oleva keho, tuhkanharmaat kasvot ja mustat hampaat. Vaikka oopiumin polttaja näkikin huumeen seuraukset, hän ei voinut sen käyttöä lopettaa (Platt 2018, 308).

Oopiumin käyttö oli levinnyt aivan keisarin lähipiiriin saakka: keisari Daoguangin vanhimman pojan ja kruununperijän, Mianningin, huhuttiin kuolleen 1830-luvun alussa oopiumin yliannostukseen (Platt 2018, 212, 242, 296).

Xu Naiji ei kuitenkaan uskonut, että oopiumin poltto voitaisiin Kiinassa tukahduttaa. Hallituksen täytyisi keskittyä sen vaikutusten lieventämiseen. Xu Naiji ehdotti oopiumin laillistamista ja sen verottamista tuontilääkeaineena (Platt 2018,

308–310). Xu Naijin ehdotukset eivät kuitenkaan toteutuneet. Sen sijaan Daoguang lähetti vuoden 1839 alussa Peijingistä etelään Lin Zexun (1785–1850), keisarillisen valtuutetun, jonka tehtävänä oli pyyhkiä kokonaan pois ongelmien aiheuttaja, oopiumikauppa, sen sydämessä, Kantonissa (Platt 2018, 337).

Lin Zexu oli vannoutunut huumeiden vihollinen ja oli saanut käytännön toimillaan tukahdutettua oopiumikaupan Hunanin ja Hubein maakunnissa elokuussa 1838. Tämä menestys vaikutti siihen, että oopiumin laillistamisajatus hylättiin ja keisari Daoguang taipui kannattamaan voimallisesti oopiumin käytön lopettamista valtakunnassaan. Päätöstä vahvisti Zhilin maakunnan kenraalikuvernöörin Qishanin tekemä, siihen asti suurin oopiumin takavarikko 8. marraskuuta vuonna 1838 Tienjinissä lähellä Peijingiä (Platt 2018, 335–336).

Ensimmäinen oopiumisota

Oopiumikaupan keskuksessa Kantonissa tilanne oli huomattavasti muuttunut 1830-luvulla. Ison-Britannian parlamentissa olevat vapaakaupan kannattajat saivat ponnisteluillaan aikaan Itä-Intian kauppakomppanian Kiinan kaupan monopoliaseman kumoamisen. Komppanian erioikeuskirjaa (*charter*) ei enää uusittu toukokuussa 1834. Komppania oli hallinnut Kiinan kauppaa Kantonissa yli vuosisadan ajan mutta nyt sen asema oli mennyttä (Platt 2018, 254–255).

Kauppakomppanian edustajien sijasta Britannian kansalaisia ja kauppiaita edusti nyt ylintendentti (*Chief superintendent of trade*). Virkaa hoiti ensimmäisenä skotlantilainen aatelismies William John Napier, joka oli laivaston kapteeni ja Napoleonin sodan veteraani. Hänellä ei kuitenkaan ollut aikaisempaa kokemusta kaupankäynnistä. Hänellä ei ollut myöskään kokemusta diplomaatiasta ja hänen tietonsa Kiinasta olivat olemattomat. Napier pääsi virkaan vain, koska sattui olemaan kuningas Vilhelm IV:n (1830–37) henkilökohtainen ystävä (Platt 2018, 269).

Napierin kopea käytös ja haluttomuus kuunnella neuvoja johtivat heti hänen saavuttuaan Kantonin törmäyskurssille Kantonin kenraalikuvernöörin Lu Kunin kanssa. Lu Kun oli ymmällään, mitä titteliä hän käyttäisi tulokkaasta ja päätyi *yimuun*, joka tarkoitti heimopäällikköä

(*headman*) ja jota kiinalaiset olivat käyttäneet perinteisesti valtakunnan reuna-alueiden päälliköistä ja vastaavista henkilöistä. (Lontooseen lähetettyihin Lu Kunin kiinasta englanniksi käännettyihin papereihin termi *yimu* kääntyi merkillisellä tavalla käännöskukkaseksi *Barbarian Eye*, ”barbaarinen silmä”; Platt 2018, 276–277). Paikalliset brittikauppiat eivät suostuneet yhteistyöhön Napierin kanssa. Edes kiinalaisten tulittaminen kahden sotalaivan voimalla ei auttanut Napierin asiaa ja hänen oli pakko vetäytyä Portugalin hallitsemaan Macaoon, jossa hän kuoli syyskuussa 1834. Napierin kuoleman jälkeen kauppa kiinalaisten kanssa palautui ennalleen.

Tilanne alkoi kiristyä kuitenkin vuoden 1835 jälkeen, kun Kantonin alueen kenraalikuvernöörin virkaan astunut Deng Tingzen aloitti oopiumin vastaiset toimet. Kun Lin Zexu saapui Kantoniin 10. maaliskuuta vuonna 1839, paikalliset ulkomaalaiset luulivat hänen lieventävän kenraalikuvernöörin jyrkkiä toimia. Uusi yli-intendentti Charles Elliot luuli myös, että oopiumi laillistettaisiin.

Kävikin toisin. Heti saavuttuaan Kantoniin Lin Zexu iski lujaa. Hän takavarikoi paikalliselta väestöltä tuhansia nauloja oopiumia ja kymmeniä tuhansia oopiumipiippuja. Ihmisiä myös pidätettiin. Seuraavaksi Lin Zexu määräsi, että kaikki ulkomaalaisten hallussa ollut oopiumi oli luovutettava kolmessa päivässä. Myös ulkomaalaisten asuma-alue Kantonissa saarrettiin: 350 brittiä, yhdysvaltalaista, hollantilaista ja intialaista jäi loukkun. Kaupankäynti pysähtyi täysin.

Yli-intendentti Elliot ilmeisesti liioitteli kiinalaisten muodostamaa uhkaa ja käski kaikkia ulkomaalaisia luovuttamaan kaiken oopiumin hänelle. Ylittäen valtuutensa hän sitoutui myös siihen, että Britannian hallitus maksaisi oopiumikauppiaille täyden korvauksen oopiumista. Luovutettavan oopiumin määräksi laskettiin 20 283 arkkua, yhteispainoltaan yli tuhat tonnia. Markkina-arvoltaan oopiumimäärä oli 10 miljoonaa dollaria, kaksi miljoonaa puntaa. Elliotin toimenpiteen seurauksena Englannin kuningatar Viktoria (1837–1901) oli nyt historian suurimman huume-erän haltija (Platt 2018, 357).

Vaikka luvattuja 20 283 arkkua ei saatu täysin toimitettua, keisari Daoguang käski Lin Zexua tuhoamaan koko kerätyn oopiumimäärän

paikanpäällä Kantonissa. Lin Zexu totteli ja hävitti huumeen kesäkuussa kolmen viikon aikana vuonna 1839.

Ulkomaalaisten pidätys kesti kuusi viikkoa ja sai Elliotin raivostumaan ja pyytämään Britannian laivastolta apua. Englannin ulkoministeri John Palmerston (1784–1865, ulkoministerinä 1830–41) sai tietää Kantonin tapahtumista elokuussa 1839, kun oopiumikauppiat alkoivat vaatia heille luvattuja korvauksia Englannissa. Palmerston oli kuitenkin toista mieltä ja katsoi, että Kiinan olisi maksettava. Jo marraskuussa Englannista lähetettiin pieni laivasto-osasto Kiinaan hakemaan korvauksia Elliotin ja muiden brittien kohtelusta.

Sillä välin tilanne kiristyi Kantonissa edelleen juopuneiden brittiläisten merimiesten murhattua heinäkuun alussa 1839 Kowloonissa kiinalaisen kyläläisen ja Elliotin kieltäydyttyä luovuttamasta miehiä Lin Zexulle oikeudenkäyntiä varten. Lin Zexu rohkaistui Peijingistä saamistaan ohjeista rangaista oopiuminkäyttäjää kuolemantuomiolla ja laajensi kuolemanrangaistuksen koskemaan myös ulkomaisia oopiumikauppiaita. Ensimmäiset oopiumisodan laukaukset ammuttiin 4.9.1839, kun kolme brittiläistä laivaa avasi spontaanisti tulen kiinalaisia dzonkkeja vastaan, kun nämä yrittivät estää niiden pääsyn Kantoniin johtavalle joelle (Platt 2018, 374).

Britannian sodanjulistuksesta päätettiin kuitenkin vasta keväällä 1840. Kolmen yön yli kestäneen keskustelun jälkeen alahuone päätti äänin 271–262 sodan puolesta 10.4.1840. Sodanjulistus hyväksyttiin myös ylähuoneessa. Tiukka äänestystulos johtui siitä, että huomattava osa parlamentin jäsenistä William Gladstonen (1809–98) johdolla piti sotaa oopiumin puolesta häpeällisenä ja moraalittomana. Gladstonen kaunopuheisuus ei kuitenkaan kyennyt kääntämään ”sotalaivadiplomati-an” kannattajan Henry Palmerstonin päätä. Vaikka sota oopiumin vuoksi oli moraaliton, sotatoimet oikeutettiin väittämällä, että sodalla suojeltiin Britannian kansallista kunniaa. Taloudelliset seikat eivät olleet yksin määrääviä päätettäessä julistaa sota (Melancon 2017).

Brittien laivasto alkoi saapua Kantonin edustalle kesäkuun alussa 1840 ja oli kokonaisuudessaan koossa kuun loppuun mennessä: 16 sotalaivaa, neljä höyrylaivaa sekä 27 kuljetusalusta, jois-

sa oli 4 000 brittiläistä ja intialaista sotilasta. Osa laivoista asetettiin saartamaan Kantonia, loput purjehtivat kiinalaisten yllätykseksi rannikkoa pitkin pohjoiseen (Platt 2018, 393–394). Seuraavan kahden vuoden aikana brittien laivasto osoitti ylivoimaisuutensa. Keisari Daoguang antoi lopulta periksi keväällä 1842, kun Shanghai oli miehitetty ja brittien laivasto oli purjehtinut Jangtze-joelle uhaten tuhota Nanjingin, Kiinan vaihtoehdoisen pääkaupungin (Platt 2018, 405).

Oopiumisodan päättänyt rauhansopimus solmittiin Nanjingissa 29.8.1842. Kiina velvoitettiin maksamaan 21 miljoonan dollarin korvaus oopiumista ja brittien sotakuluista. Viisi satamaa avattiin brittien kaupalle: Kantonin lisäksi Ningbon, Amoy, Fuzhoun ja Shanghain satamat. Hongkongin saari siirtyi pysyvästi Britannian siirtomaaksi (Platt 2018, 406). Yhdysvaltalaiset tekivät vastaavan sopimuksen kiinalaisten kanssa Wanghiassa vuonna 1844 ja saivat pääosin samat oikeudet kuin brititkin (Platt 2018, 420). Ranskalaisten onnistui painostaa keisari kumoamaan ulkomaalaisten lähetystyöntekijöiden maahantulokiello vuonna 1846. Oikeus tehdä lähetystyötä koski tosin vain sopimussatamia. On mielenkiintoista, että sodan syytä, oopiumia, ei mainittu Nanjingin sopimuspapereissa muualla kuin korvausosiossa. Oopiumia ei myöskään laillistettu.

Sota paljasti Kiinan armeijan heikkouden. Opittiin, että Kiinalta voitiin ottaa väkivalloin, mitä haluttiin. Brittien sotatoimia loppuvaiheessa johtanut Sir Henry Pottinger syytti Nanjingissa käydyissä keskusteluissa oopiumikaupasta Kiinaa itseään, Britannialla ei ollut osuutta huumeriin. Kiinalaisten udellessa Pottingerilta, miksi Britannia ei lopettanut oopiumin viljelyä Intiassa, Pottinger vastasi, että jos britit eivät rahtaisi oopiumia Kiinaan, muut kyllä toisivat sitä (Platt 2018, 407).

Samantyylinen kyyninen asenne oli myös ulkomisteri Palmerstonilla. Kiinalla oli kyllä oikeus kieltää oopiumikauppa, mutta koska kiinalaiset viranomaiset (Kantonin alueella) eivät kuitenkaan valvoneet kieltoa vaan osallistuivat kiellon rikkomiseen, oli Palmerstonin mielestä kohtuutonta odottaa, että ulkomaalaiset kauppiaatkaan kunnioittivat kieltoa. Historioitsija John Keay pitää tätä tyyppillisenä huumekauppiaiden logiikkana (Keay

2009, 464; Kujala 2019, 54).

Mikä oli Britanniaa uhmanneen Lin Zexun kohtalo? Keisari erotti hänet jo sodan aikana. Lin Zexu karkotettiin yhdessä Deng Tingzenin kanssa maanpakoon Ilin alueelle Xinjiangiin (Zinkiang). Plattin mukaan Linin virhe ei ehkä ollut oopiumin tuhoaminen (sen britit olisivat vielä sietäneet) vaan koko kaupankäynnin – myös laillisen – sulkeminen Kantonissa. Elliotin loukkaaminen ja ulkomaalaisten uhkaaminen teloituksilla olivat myös virheitä (Platt 2018, 422).

Vaikka Lin Zexua ei omana aikanaan juhlistettu toimistaan oopiumia vastaan, nykyaikana hän ollut sankarin maineessa. Hänelle on pystytetty patsas New Yorkin Chinatowniin. Patsaan jalustassa on teksti *Pioneer in the war against drugs*, ”Huumeiden vastaisen sodan esitaistelija”. (Platt 2018, 421–422.)

Toinen oopiumisota

Uusi sota Britannian ja Kiinan välillä puhkesi kiinalaisten satamaviranomaisten pidätettyä kiinalaisomisteisen mutta Britannialle kuuluvaan Hongkongiin rekisteröidyn salakuljetusaluksen Kantonin satamassa 8. lokakuuta vuonna 1856. Laiva käytti Britannian lippua. Monet kutsuvat sotaa salakuljetuslaivan *Arrow*-nimen mukaisesti *Arrow*-sodaksi, toiset taas toiseksi oopiumisodaksi.

Pidätyksestä raivostunut Britannian paikallinen väliaikainen konsuli Harry Parkes saapui tapahtumapaikalle ja joutui yhteenottoon kiinalaisten viranomaisten kanssa. Parkes väitti myöhemmin, että kiinalaiset viranomaiset olivat vetäneet Britannian lipun mastosta alas ja näin loukanneet Britannian lippua. Parkes sai myös esimiehensä, lähettiläs Sir John Bowringin uskomaan, että lippua oli tosiaan loukattu. Parkes vaati paikalliselta kiinalaiselta komissaarilta Yehiltä (Ye Mingchen, 1809–59) kirjallista ja julkista anteeksipyyntöä. Komissaari Yeh oli toista mieltä tapahtumista: laiva ei edes ollut brittiläinen, se oli rakennettu Kiinassa ja oli kiinalaisessa omistuksessa eikä lippuakaan ollut vedetty alas mastosta.

Yeh uhmasi myös Parkesin esittämiä vaatimuksia, jotka lisääntyivät koko ajan konfliktin edetessä. Taivuttaakseen Yehin tahtoonsa, britit aloittivat 29. lokakuuta vuonna 1856 Kantonin pommittamisen ja aloittivat siten sotatoimet.

Historioitsija Wongin mukaan *Arrow* ei tosiasiassa ollut enää Britannian suojeluksessa, koska sen rekisteröinti Hongkongiin oli kulunut umpeen 27.9.1856 eli lähes kaksi viikkoa välikohtausta aiemmin (Wong 1998, 71). Koska brittien laivat eivät normaalisti ankkurissa ollessaan pitäneet lippua mastossa, mitään lipun alasetämistä ei ollut ilmeisesti tapahtunut (Wong 1998, 3–4).

Konsuli Parkes toimi ilmeisesti Henry Palmerstonin (nyt pääministerinä 1855–58) kanssa sovittujen ohjeiden mukaan ja etsi tekosyytä sotaan, josta oli jo ennalta sovittu. Britit olivat tyytymättömiä Nanjingissa tehtyyn sopimukseen ja halusivat sen tarkistamista. Britit tahtoivat oopiumin laillistamista ja uusien satamien avaamista kaupalle, koska he uskoivat näin saavansa teollisuustuotteitaan paremmin kaupaksi Kiinassa. Kauppa Kiinan kanssa oli yhä englantilaisille alijäämäinen, vuonna 1854 viennin arvo oli 91 % tuonnista ja vaje kahdeksan miljoonaa puntaa (Wong 1998, 335). Kiinalaisten pitäisi ja he voisivat ostaa enemmän, kuului perustelu. Britit tahtoivat myös vapaata pääsyä Kantoniin, jonka komissaari Yeh oli kieltänyt sopimuksen vastaisesti.

Sotaa on selitetty Britannian lipun loukkaamisella, mutta Wongin mielestä *Arrow*-välikohtaus oli todellisuudessa vain tekosyy aloittaa sota. Britannian ulkoministeriö oli jo muutamia kuukausia ennen välikohtausta koskellut liittolaisia ja saanutkin Ranskan liittolaisekseen. Yhdysvaltojen presidentti Franklin Pierce (1853–57) oli kieltänyt osallistumasta sotaan ilman kongressin lupaa (Wong 1998, 282).

Sota päättyi brittien ja ranskalaisten musertavaan voittoon. Tientsinissä kesäkuussa 1858 Kiina pakotettiin avaamaan kymmenen uutta satamaa ulkomaiselle kaupalle ja maksamaan sotakorvauksia. Britannia sai myös asettaa lähettilään Peijingiin. Yhdysvalloille ja Venäjälle, jotka olivat lähettäneet edustajansa Tientsiniin, myönnettiin samat oikeudet kuin Britannialle ja Ranskalle. Oopiumista tuli nyt laillinen tullien alainen tuontituote.

Sen jälkeen kun keisari Xiafengin (1850–61) epäiltiin aikovan rikkoa neuvottelutuloksen, sotatoimet aloitettiin uudelleen. Britannia ja Ranska varustivat retkikunnan, joka valtasi Peijingin

vuonna 1860. Rangaistakseen keisaria ”petollisuudesta” brittiläinen ylipäällikkö James Bruce, Elginin ja Kincardinin jaarli (1811–63), poltatti keisarin kesäpalatsin maan tasalle ranskalaisten ensin ryöstettyä sen. Näin liittolaiset syyllistyivät yhteen historian pahimmista vandalismeista.

Pian tuhotyön jälkeen Peijingistä paenneen keisarin nuorempi veli, prinssi Gong, hyväksyi ehdot, jotka merkitsivät Tientsinin sopimuksen vahvistamista. Sotakorvauksia eurooppalaisvaltioille Kiinan oli maksettava kahdeksan miljoonaa hopeataelia kummallekin. Keisari myös laillisti oopiumin lokakuussa 1860.

Länsimaalaiset saivat myös eksterritoriaali-oikeudet Kiinassa. Länsimaalaiset olivat Kiinassa vain omien maidensa lakien alaisia eikä heitä voitu tuomita kiinalaisissa oikeusistuimissa. Briteillä oli ollut Nanjingin sopimuksesta lähtien rajoitettu eksterritoriaalisuus vain sopimussatamissa (Platt 2018, 408). Ranskalaisten tavoite, lähetystyön tekeminen koko Kiinan alueella, toteutui myös.

Britannia sai myös pysyvästi hallintaansa Hongkongin edustalta Kowloonin niemen eteläosan, pinta-alaltaan 47 neliökilometrin suuruisen alueen. Huomattavaa on, että Venäjä, joka ei ollut ampunut laukaustakaan ja joka oli toiminut vain välittäjänä, lohkaisi Kiinalta itselleen Ranskan suuruisen alueen Amur-joen pohjoispuolelta ja Ussur-joen itäpuolelta 14. marraskuuta 1860 tehdyssä sopimuksessa. Sopimuksen määrittelemä raja Kiinan ja Venäjän välillä on edelleen voimassa.

Brittejä uhmannut komissaari Yeh otettiin sodan aikana vangiksi ja karkotettiin Intiaan, missä hän näännytti itsensä nälkään vuonna 1859 (Wong 1998, 6, viite 31). Sodan seurauksena Kiina vajosi puolisiirtomaan asemaan.

Sodan jälkeen

Britannian tavoitteet viennin lisääntymisestä Kiinaan eivät toteutuneet odotusten mukaisesti toisen oopiumisodan jälkeenkään. Kiinalaiset (olivatpa he rikkaita tai köyhiä) eivät edelleenkaan ostaneet teollisesti tuotettuja englantilaisia vaatteita. Kiina oli vaatetuksen osalta omavarainen (Wong 1998, s. 441). Vienti Kiinaan toki kasvoi arvoltaan vuoden 1856 miljoonasta punnasta 7,5 miljoonaan puntaan vuonna 1866. Jälkimmäisenä vuonna Kiinan osuus koko Yhdistyneiden

kuningaskuntien viennistä oli 5,53 %.

Oopiumikaupassa tapahtui Arrow-sodan ja oopiumin laillistamisen jälkeen brittien kannalta suuri muutos huonompaan. Läntiset (brittiläiset ja yhdysvaltalaiset) yhtiöt hallitsivat oopiumikauppaa vuoden 1860 tienoille saakka. Jo vuoden 1870 vaiheilla intialaiset ja kiinalaiset olivat syrjäyttäneet markkinoilta eurooppalaistaustaiset toimijat. Jardine, Matheson & Co vetäytyi lähes kokonaan oopiumikaupasta vuonna 1873. Muut suuret länsimaiset yhtiöt seurasivat perässä. Kiinan kotimainen tuotanto nousi nopeasti ja kutisti tuontia Intiasta. 1900-luvun alkaessa halvan kotimaisen oopiumin tuotanto oli kymmenkertainen verrattuna tuontiin ulkomailta.

Oopiumista saatuja tuloja oli käytetty teen ja silkin ostamiseen Kiinasta. Näidenkin osalta tapahtui suuria muutoksia. Kiinalaisen silkin osuus Englantiin tuodusta silkistä romahti vuoden 1855 lähes 60 prosentista alle yhteen prosenttiin vuonna 1867. Syynä romahdukseen olivat Kiinassa riehuneen Taiping-kapinan (1850–64) levottomuudet, jotka pakottivat etsimään muita silkin lähteitä (Wong 1998, 439). Teen viljelyn aloittaminen Intiassa osoittautui suureksi menestykseksi. Intialainen tee syrjäytti lopulta kiinalaisen teen Englannin markkinoilla (Wong 1998, 436).

Oopiumin viljely Intiassa jatkoi kasvuaan vuoteen 1880 asti mutta kääntyi sitten laskuun. Kysyntä ei kasvanut ja muut viljalajikkeet alkoivat olla kannattavampia. Varsinkin peruna ja tupakka vaikuttivat oopiumiunikon viljelyn vähenemiseen. Intialaisen oopiumin vienti Kiinaan loppui vasta ensimmäisen maailmansodan edellä, kun maat vuonna 1906 sopivat kaupan asteittaisesta vähentämisestä (Hämeen-Anttila 2014, 91). Oopiumin ja muiden huumeiden väärinkäytön kansainvälinen valvonta alkoi vuonna 1909 Shanghaissa pidetyssä kokouksessa, jota seurasi Haagissa vuonna 1912 tehty kansainvälinen sopimus.

Pitkä varjo

Mikään tapahtuma ei ole heittänyt pitempää varjoa uuden ajan Kiinan historiaan kuin oopiumisota. Kiinan modernin historian on katsottu alkaneen vuosien 1839–42 sodasta. Oopiumisota ja myöhempi Arrow-sota paljasti Kiinan sotilaallisen heikkouden. Kiinalaisten mielestä seurauksena oli vuosisa-

dan mittainen nöyryytyksen aika.

Merkille pantavaa on, että vain lännessä vuosien 1839–42 sotaa on kutsuttu alusta lähtien oopiumisodaksi (*The Opium War*), ei Kiinassa. Platin mukaan 1800-luvun kiinalaiset historioitsijat nimittivät sotaa rajaselkkaukseksi tai ulkomaiseksi välikohtaukseksi (Platt 2018, 426). Vasta keisarikunnan päätymisen (1912) jälkeen myös Kiinassa sotaa alettiin kutsua oopiumisodaksi ja sitä seurannutta uutta sotaa toiseksi oopiumisodaksi. Oopiumisodasta tuli tällöin kiinalaisen nationalismin kulmakivi. Se oli sota, jossa Britannia pakotti kiinalaiset käyttämään oopiumia ja josta alkoi vuosisata, jossa Kiina oli länsimaisen imperialismien uhri. Se oli Kiinalle uuden ajan vuosi nolla. Lisäksi, kuten Jared Diamond on todennut, brittien oopiumipolitiikka kannattaa muistaa, jos haluaa ymmärtää modernin Kiinan länteen liittyviä asenteita (Diamond 2019, 98).

Mainittakoon vielä, että oopiumikaupassa aikanaan toiminut Jardine, Matheson & Co on nykyään yli 400 000 henkeä työllistävä monikansallinen monialayritys, jonka pääkonttori on Hongkongissa.

Kirjallisuus

- Bauer, R. (2019): *The Peasant Production of Opium in Nineteenth-Century India*. Library of Economic History, Volume 12. Brill. Leiden/Boston.
- Beeching, J. (1975): *The Chinese Opium Wars*. Hutchinson of London.
- Boberg, S., Malmqvist, G. (1985): *Otavan suuri maailmanhistoria 12: Valistuksen aika*. Suomentanut Eskelinen, H. Otava. Keuruu.
- Chang, J. (2013): Kiinan viimeinen keisarinna. Englanninkielinen alkuteos *Empress Dowager Cixi: The Concubine Who Launched Modern China*. Suomentanut Iso-Markku, J. Otava. Keuruu.
- Chaudhuri, B. (1983): *Regional Economy (1757–1857) 2: Eastern India II*. Teoksessa: Kumar, D., Desai, M. (toim.): *The Cambridge Economic History of India*, volume 2: c. 1757 – c. 1970. Cambridge University Press.
- Diamond, J. (2019): *Mullistus. Valtiollisten kriisien käännepeisteitä*. Suomentanut Pietiläinen, K. Terra Cognita. Libris.
- Eagleton, C., Williams, J., Cribbs, J. ja Errington, E. (2007): *Money. A History*. Second Edition. The British Museum Press.
- Hämeen-Anttila, J. (2014): *Trippi ihmemaahan. Huumeiden kulttuurihistoria*. Seven. Keuruu.
- Kallio, O. (1903): *William Ew. Gladstone*. Kansanvalistus-seura. Helsinki.
- Keay, J. (2009): *China: A History*. Harper Press. London.
- Keay, J. (1997): *Empire's end: a history of the Far East from high colonialism to Hong Kong*. Scribner cop.
- Keay, J. (2000): *India: a history*. HarperCollinsPublishers.
- Keay, J. (1993): *The honourable company: a history of the English East India Company*. HarperCollins.
- Kujala, A. (2019): *Kivenmurskaajat. Kolonialismin historia*, Atena Kustannus Oy.
- Melancon, G. (2017): *Britain's China Policy and the Opium Crisis: Balancing Drugs, Violence and National Honour, 1833–1840*.

Routledge.

Platt, S. (2018): *Imperial Twilight: The Opium War and the End of China's Last Golden Age*. Atlantic Book.

Schön, L. (2013): *Maailman taloushistoria. Teollinen aika*.

Suomentanut Autio, P. Vastapaino. Tallinna.

Wong, J. (1998): *Deadly Dreams: opium, Imperialism, and the Arrow War (1886–1860) in China*. Cambridge University Press.

Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti ja tiedetoimittaja.

Tiedekirja

Kiinnostaako taikuus vai tieto,
eläimet vai avaruus?
Kaikkea tätä ja paljon muuta
tarjoilee:

**TIETEEN OMA
KIRJAKAUPPA
WWW.TIEDEKIRJA.FI**

Tiedekirja	AUKIOLOAJAT:
Snellmaninkatu 13	Ma-ti, to 10.30–17
00170 Helsinki	Ke 10.30–18
www.tiedekirja.fi	Pe 10–16

Tieteen puolesta.